

โครงการจัดเก็บข้อมูลความรู้ด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม เพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
สู่การท่องเที่ยวจังหวัดมุกดาหาร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๔

การทอเสื่อจากต้นกกราชินี
บ้านหนองข่า ตำบลหนองวาง อำเภอนิคมน้ำอ้อย จังหวัดมุกดาหาร

ประวัติความเป็นมาของ “เสื่อ”

การใช้วัสดุปูลองพื้นก่อนทำธุรกรรมต่าง ๆ มีมาแต่สมัยโบราณแล้ว และพัฒนามาเรื่อย ๆ จนในปัจจุบันกลายเป็น “เสื่อ” หรือ “สาต” เริ่มแรกการทอเสื่อนิยมใช้ต้นกกเหลียม ซึ่งชาวบ้านเรียกว่าผีอนา มีลักษณะเป็นเหลียม ไม้มีความเหนียวหรือวามากนั้ก ต่อมาชาวบ้านได้เห็นพืชชนิดหนึ่ง ที่ขึ้นอยู่ตามห้วย หนอง คลองบึง มีลักษณะคล้ายกับผีอนา ชาวบ้านในท้องถิ่นเรียกว่า “กก” หรือ “ไหล” จึงมีคนลองเอามาทอเป็นเสื่อ และพบว่ามีความสมบัติดีกว่าผีอนา คือ ลำต้นกลม ผิวอ่อน นุ่ม เหนียว ไม่กรอบ เมื่อทอเป็นเสื่อแล้วนิ่มน่าใช้ ชัดดูจะมันน่าดู ในสมัยก่อนยังไม่นิยมย้อมสี เพราะวัสดุประสงค์ทอใช้ในครัวเรือนเท่านั้น ต่อมาได้มีการย้อมสีเส้นผือ หรือ กก เพื่อแต่งเติมลวดลายของเสื่อ เริ่มแรกจะเป็นลายง่าย ๆ เช่น ลายขีด ลายหมากรอก เป็นต้น ปัจจุบันได้พัฒนามาเป็นลวดลายต่าง ๆ ได้ เช่น ลายดอกพิกุล ลายดาวกระจาย รายต้นสน เป็นต้น และพัฒนาตัดแปลงลวดลาย สีสันให้สวยงาม จนกลายเป็นสินค้าที่จำหน่ายได้

ลายเสื่อยุคเริ่มแรก

ลายเสื่อยุคปัจจุบัน

/เสื่อจากต้นกก...

เสื่อจากต้นกราชินี บ้านหนองข่า ตำบลหนองแวง อำเภอนิคมน้ำอ้อม จังหวัดมุกดาหาร

ความเป็นมาและความสำคัญ

นางอาทิตย์ ศรีสุข ปราชญ์ชาวบ้านด้านการทอเสื่อจากต้นกก บ้านหนองข่า ตำบลหนองแวง อำเภอนิคมน้ำอ้อม จังหวัดมุกดาหาร ได้เล่าให้ฟังว่า การทอเสื่อมีมาตั้งแต่สมัย ปู่ ย่า ตา ยาย แล้ว และตนก็มีความชื่นชอบเกี่ยวกับงานศิลปะ การเย็บปักถักร้อย การทอเสื่อ รวมถึงการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และได้ฝึกทำสิ่งเหล่านี้ ตั้งแต่อายุ ๗ ปี เรื่อยมา กระทั่งอายุ ๔๘ ปี (พ.ศ.๒๕๕๘) มีพ่อค้าขายแร่ มาเร่ขายเสื่อที่ทอจากต้นกก ตนสนใจจึงเข้าไปดูพบว่าเสื่อมีความสวยงาม มีลวดลายให้เลือกหลากหลาย และมีราคาค่อนข้างแพง ตนเห็นแล้วรู้สึกชอบและคิดว่าตนน่าจะสามารถทำได้ จึงได้ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ลองผิดลองถูก รวมถึงค้นหาข้อมูลการทอเสื่อเพิ่มเติมมาเรื่อย กระทั่งพบว่า เสื่อที่ทอจากต้นกกจะมีความเหนียว นุ่ม ทน มั่น วาว ทำความสะอาดง่าย และต้นกกที่ดีที่สุด คือต้นกราชินี ลวดลายก็สามารถคิดค้นขึ้นมาเองได้ หรือเลือกจากลวดลายที่มีอยู่แล้วส่งให้ช่างทำพิมพ์เก็บลายให้ได้ เพื่อช่วยในการทอลวดลายให้ง่ายและเร็วขึ้น หรือจะทอโดยไม่ใช้พิมพ์เก็บลายก็ได้ คือใช้ความชำนาญเฉพาะตัว จากนั้นก็ได้ทอเรื่อยมา พร้อมพัฒนาคิดค้นลวดลายใหม่ ๆ ตามความต้องการของลูกค้า และปลูกต้นกราชินีเพื่อใช้ในการผลิตเสื่อเองด้วย

การทอเสื่อจากต้นกก นางอาทิตย์ ศรีสุข เป็นภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ที่นำเอาต้นกกมาแปรสภาพให้เป็นเส้น ย้อมสี แล้วสานทอให้เป็นแผ่นผืน เพื่อนำมาใช้ปูลาดรองนั่งหรือนอน หรือทำธุรกรรมต่างๆ ทำพิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่อ รวมถึงการปูลาดเพื่อต้อนรับแขกผู้มาเยือน เป็นการแสดงออกถึงความจริงใจ ความยินดีที่ได้ต้อนรับ ยิ่งเสื่อที่ปูเป็นเสื่อที่มีความสดใหม่และลวดลายสวยงาม แสดงว่าแขกผู้นั้นมีความสำคัญมาก ตลอดจนใช้รองนั่ง นอน เพื่อลดความแข็งของพื้น ป้องกันดิน หล้า เปรอะเปื้อนเสื่อผ้า และป้องกันอันตรายจากมด แมลงที่อยู่บนพื้นกัดต่อย ปัจจุบันเสื่อจากต้นกกยังมีความสำคัญอยู่แต่เปลี่ยนความสำคัญไปในรูปแบบใหม่ จากเดิมที่ใช้เฉพาะปูลาดรองนั่งหรือนอน หรือทำธุรกรรมต่างๆ ปัจจุบันใช้เป็นของฝากผู้ใหญ่ ใช้ตกแต่งอาคารสถานที่ในโอกาสต่าง ๆ แปรสภาพเป็นกระเป๋า เครื่องรองแก้วน้ำ เป็นต้น

เสื่อจากต้นกก ของนางอาทิตย์ฯ มีมากกว่า ๒๐ ลวดลาย มีผู้สั่งทอตลอดทั้งปี แต่องค์ความรู้การทอเสื่อจากต้นกกของนางอาทิตย์ฯ กำลังจะสูญหายไป เนื่องจากยังไม่มีผู้มาสืบสานภูมิปัญญานี้ไว้ เคยมีหลายคนสนใจมาศึกษา แต่ไม่สำเร็จ ต่างลงความเห็นว่า เป็นเรื่องที่ทำยาก ซับซ้อน หลายขั้นตอน ใช้เวลานาน ประกอบกับการถ่ายทอดองค์ความรู้จะเขียนออกมาเป็นตัวหนังสือหรือสื่อสารออกมาเป็นคำพูดได้ยาก การถ่ายทอดองค์ความรู้ส่วนใหญ่จึงเป็นการทำให้ดู ให้ลองทำ ผู้เรียนจึงต้องใช้ความอดทนในการเรียนเป็นอย่างมาก ปัจจุบันจึงยังไม่มีผู้มาเรียนรู้สืบสานภูมิปัญญานี้ไว้

เสื่อจากต้นกก
ลายต้นสน บ้านหนองข่า

เสื่อจากต้นกก
ลายดอกพิกุล บ้านหนองข่า
/ที่ตั้ง...

ที่ตั้ง

บ้านเลขที่ ๘๔ หมู่ที่ ๒ บ้านหนองข่า ตำบลหนองแวง อำเภอนิคมน้ำอ้อม จังหวัดมุกดาหาร
ติดต่อ นางอาทิตย์ ศรีสุข ประชาชนชาวบ้านด้านการทอเสื่อ โทรศัพท์ ๐๘ ๔๗๙๗ ๒๐๖๙

ความหมายของ “เสื่อ” หรือ “สาด”

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “เครื่องสานชนิดหนึ่งสำหรับปูนั่งหรือนอน” ลูกคำของ “เสื่อ” คือ เสื่อกก เสื่อกระจูด เสื่อน้ำมัน เสื่อพืชมอนใบ เสื่อลาว เสื่อลำแพน เสื่ออ่อน เสื่อไม้ไผ่

ความหมายของต้น “กก”

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชื่อไม้ล้มลุกในวงศ์ Cyperaceae เกิดในที่ชื้นแฉะ ชนิดลำต้นกลมใช้ทอหรือสานเสื่อ เรียกว่า กกกลมหรือกกเสื่อ (*Cyperus corymbosus* Rottb.) ที่ลำต้นเป็นสามเหลี่ยม เช่น กกลังกา (*C. involucratus* Rottb.) กกสามเหลี่ยม [*Actinoscirpus grossus* (L. f.) Goetgh. et D.A. Simpson] กกขนากหรือกกกระหนาก (*C. difformis* L.)

กกกราชินี
บ้านหนองข่า

การทอเสื่อจากต้นกกกราชินี ของนางอาทิตย์ ศรีสุข ประชาชนชาวบ้านด้านการทอเสื่อ บ้านหนองข่า ตำบลหนองแวง อำเภอนิคมน้ำอ้อม จังหวัดมุกดาหาร

๑. ขั้นเตรียม

๑.๑ การเตรียมเส้นกกเพื่อใช้ในการทอเสื่อ

๑.๑.๑ อุปกรณ์ในการเตรียมเส้นกก

อุปกรณ์ในการเตรียมเส้นกก

- ๑) มีดพรั้าสำหรับตัดต้นกก
- ๒) มีดเล็กสำหรับสอยต้นกกเป็นเส้นกก
- ๓) ปลอกนิ้วมือ สำหรับป้องกันมีดบาดนิ้วมือ
- ๔) หินลับมีด เมื่อมีดไม่คมจะทำให้เส้นกกที่สอยไม่ตรงและสม่ำเสมอ

๑.๑.๒ วิธีการเตรียมเส้นกก

- ๑) ตัดต้นกกจากที่ปลูกไว้ (กกกราชินี) โดยเลือกต้นกกที่มีขนาดเท่ากัน จำนวนมากพอสมควร
- ๒) นำต้นกกมาตัดให้ได้ความยาวเท่าๆ กัน และต้องยาวกว่าความกว้างของเสื่อที่จะทอ
- ๓) นำต้นกกที่เลือกมาสอยตามแนวยาวออกเป็นสามหรือสี่ส่วน แล้วแต่ขนาดของต้นกก โดยสอยเอาเฉพาะส่วนที่เป็นเปลือกของต้นกกเท่านั้น
- ๔) นำเส้นกกที่สอยเสร็จแล้ว ไปตากแดดหรือลมให้แห้ง (ประมาณ ๔ - ๕ วัน) ระวังอย่าให้เส้นกกโดนน้ำ เพราะจะทำให้ขึ้นรา ลดความสวยงามและความคงทนของเส้นกกลงไป
- ๕) เมื่อเส้นกกแห้งแล้ว นำไปมัดเป็นกำ กำละประมาณ ๑ กำมือ เพื่อเตรียมนำไปย้อมสีตามต้องการ ต่อไป

๑.๑.๓ การย้อมสีเส้นกก

๑) วัสดุอุปกรณ์ในการย้อมสีเส้นกก

- (๑) หม้อย้อม
- (๒) สีเคมี
- (๓) กะละมัง
- (๔) ไม้ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑ นิ้ว

ยาวประมาณ ๓ ฟุต เพื่อช่วยในการย้อมสี

- (๕) เต้าไฟ พร้อมไฟแช็ค
- (๖) หินหรือแกนไม้ที่มีน้ำหนักพอสมควร

เพื่อใช้ทับเส้นกกไม่ให้พันเหนือน้ำสีเคมี ในขณะที่ย้อม

๒) วิธีการย้อมสีเส้นกก

(๑) นำกกที่ตากแห้งและมัดแล้ว ไปแช่น้ำเปล่า ประมาณ ๒๐ - ๓๐ นาที (เพื่อให้เส้นกกกินสีได้ทั่วทั้งเส้นและสม่ำเสมอ ไม่เป็นรอยต่าง)

(๒) เลือกสีที่ต้องการทำลวดลาย (สีเคมี มีขายตามร้านค้า)

(๓) ก่อไฟ นำหม้อย้อมใส่น้ำเปล่าประมาณท่วมเส้นกกที่เราจะย้อม ต้มจนน้ำเดือด

(๔) นำเส้นกกที่แช่น้ำขึ้นจากน้ำแล้วแขวนไว้ให้สะเด็ดน้ำ (พอหมาดๆ)

(๕) นำสีที่ต้องการย้อมใส่หม้อย้อม ใช้ไม้คนจนเป็นเนื้อเดียวกันกับน้ำ

(๖) นำเส้นกกที่สะเด็ดน้ำแล้ว ลงไปย้อมในหม้อย้อม เอาหินที่เตรียมไว้ทับเส้นกก ไม่ให้ขึ้นเหนือน้ำ ต้มไว้ ๒๐ - ๓๐ นาที ขณะที่ต้มก็คอยดูเส้นกกและพลิกไปมา ประมาณ ๒ - ๓ ครั้ง

(๗) นำเส้นกกขึ้นมาจากหม้อย้อมไปล้างน้ำเปล่า ประมาณ ๒-๓ น้ำ แล้วนำไปตากแดดหรือลมให้แห้ง (ประมาณ ๒ - ๓ วัน)

(๘) นำเส้นกกที่ย้อมสีและตากแดดหรือลมจนแห้งแล้ว มาคัดแยกเอาเส้นที่ไม่สมบูรณ์ เช่น เส้นขาด เส้นเล็ก (ลีบ) ออก

การย้อมสีเส้นกก

การสอยเส้นกก

สารเคมีย้อมเส้นกก

เส้นกกที่ได้จากการย้อมสี

๑.๒ การเตรียมวัสดุอุปกรณ์การทอเสื่อ

๑.๒.๑ วัสดุอุปกรณ์การทอเสื่อ มีดังนี้

๑) โสึงทอเสื่อ เป็นแบบที่ทำขึ้นสำหรับทอเสื่อโดยเฉพาะ ลักษณะเป็นโครงไม้รูป ๔ เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ ๒ เมตร ยาวประมาณ ๔ เมตร สูงประมาณ ๒ เมตร มีความแข็งแรง คงทน

/๑.๒.๒ พืมทอเสื่อ...

๒) ฟืมทอเสื่อ เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับกระแทก หรือกระทบ หรือชาวบ้านเรียก “ต่า” ให้เส้นกกแนบชิดติดเป็นผืนเดียวกัน

๓) ชุดเครื่องฟืมเก็บลาย เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยในการทอเสื่อให้ออกมาเป็นลวดลายที่ต้องการ ลักษณะเป็นท่อ พีวีซี ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ ๓๒ มิลลิเมตร ยาวประมาณ ๕๐ เซนติเมตร ซึ่งชุดหนึ่ง ๆ จะมีหลายชิ้น แต่ละชิ้นจะเลื้อยเป็นร่องตามแบบของลายเสื่อ เช่น ลายดอกพิกุล ก็จะมีชุดเครื่องฟืมเก็บลายของลายดอกพิกุล ลายต้นสน ก็จะมีเครื่องเก็บลายของลายต้นสน เป็นต้น

๔) เชือกไนลอน ใช้สำหรับถักร้อยเส้นกกให้เป็นผืนเดียวกัน

๕) เส้นกก

๖) กรรไกร

๗) ไม้สอดเส้นกก เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับช่วยสอดเส้นกกเข้าเครื่องทอ ส่วนมากจะใช้ไม้ไผ่ทำ มีลักษณะแบน กว้างประมาณ ๑ เซนติเมตร ยาวมากกว่าฟืมเล็กน้อย ปลายด้านหนึ่งจะเหลาให้มีรูปร่างคล้ายหัวจรวด และเจาะรูไว้ เพื่อง่ายต่อการสอดเส้นกกเข้าเครื่องทอ

๘) ไม้ขัด เป็นอุปกรณ์สำหรับร้อยเชือกไนลอน มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑ นิ้ว ยาวประมาณ ๑.๘๐ เมตร อยู่บริเวณจุดเริ่มต้นของการทอเสื่อ หรือตีนเสื่อ

๙) ไม้ตั้งเชือกไนลอน เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับขึงเชือกไนลอนให้ตึง เพื่อง่ายต่อการทอ มีความยาวประมาณ ๒.๒๐ เมตร

๑๐) ไม้ห้อยฟืม เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยปรับระดับฟืมให้มีระดับที่สะดวกในการร้อยเชือกไนลอน มีความยาวเท่ากับไม้ตั้งเชือก

๑๑) เชือก จำนวน ๘ เส้น เส้นละ ๑ เมตร สำหรับใช้มัดไม้ขัด ห้อยไม้ตั้งเชือกกับโองทอเสื่อ ห้อยฟืมกับไม้ห้อยฟืม และใช้ห้อยไม้ห้อยฟืมกับโองทอเสื่อ

๑๒) ขี้ผึ้ง หรือเทียนไข ใช้สำหรับถูเชือกไนลอนเพื่อช่วยให้การทอไม่ฝืด

๑๓) กะละมังเล็ก ใช้สำหรับใส่ม้วนเชือกไนลอน

๑.๒.๒ ขั้นเตรียมการทอเสื่อ

- ๑) นำโฮงทอเสื่อที่เตรียมไว้แล้ว มาวางในพื้นที่ที่ต้องการใช้ทอเสื่อ
- ๒) นำไม้ขัดมาแนบติดกับตัวโฮงทอเสื่อในจุดที่เป็นจุดเริ่มต้นการทอ (ตีนเสื่อ) ตามแนวขวาง แล้วมัดปลายไม้ขัดทั้งสองด้านติดกับไม้โฮงทอเสื่อให้แน่น โดยใช้เชือกที่มีตรองระหว่างไม้ขัดกับไม้โฮงทอเสื่อ เพื่อให้มีช่องว่างสำหรับร้อยเชือกไนลอนด้วย
- ๓) นำไม้ห้อยพืม มาห้อยบริเวณคานไม้โฮงทอเสื่อด้านบนตามแนวขวางทั้ง ๒ ด้าน โดยให้ความยาวของเชือกทั้ง ๒ ด้านเท่ากัน
- ๔) เลือกขนาดของพืม โดยคำนึงถึงชุดเครื่องพืมเก็บลายเพราะต้องใช้คู่กัน แล้วนำไปตั้งในโฮงทอเสื่อ
- ๕) ห้อยพืมกับไม้ห้อยพืมให้ได้ระดับเดียวกันกับไม้ขัด และห่างกันประมาณ ๑ ฟุต
- ๖) นำเชือกไนลอนมาซึ่งจากริมพืมซี่แรก จะเริ่มจากซ้ายหรือขวาก่อนก็ได้แล้วแต่ความถนัด แล้วมัดให้พอตึงมือ ซึ่งไปเรื่อย ๆ จนถึงริมพืมอีกฝั่งหนึ่ง
- ๗) เมื่อซึ่งเสร็จแล้ว ให้แก้มือที่มตรองวังพืมกับไม้ห้อยพืมออก จากนั้นดึงไม้ตั้งเชือกขึ้นแล้วผูกติดกับคานโฮงทอเสื่อด้านบนทั้งสองข้างเท่า ๆ กัน เพื่อให้เชือกไนลอนตึงและแน่น เป็นอันเสร็จสิ้นขั้นเตรียมกันทอเสื่อ

๑.๒.๓ วิธีการร้อยเชือกไนลอน

การร้อยเชือกไนลอน มีวิธีการดังนี้คือ นำม้วนเชือกไนลอนวางใส่ภาชนะ (กะละมังขนาดเล็ก) วางไว้ด้านจุดเริ่มต้น (ตีนเสื่อ) จับปลายเชือกสอดเข้ารูพืมด้านตีนเสื่อก่อน แล้วดึงพาดไม้ตั้งเชือก และไม้โฮงทอเสื่อที่จุดสิ้นสุด (ท้ายเสื่อ) แล้วดึงอ้อมลงมาด้านล่าง ไม้โฮงทอเสื่อฯ และไม้ตั้งเชือกไนลอน จากนั้นดึงไปสอดเข้ารูพืม แล้วไปมัดติดกับไม้ขัดและไม้โฮงด้านตีนเสื่อ โดยวิธีการมัดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

การเตรียมทอเสื่อ

๒. ขั้นตอนการทอเสื่อ

๒.๑ การทอเสื่อธรรมดา

- ๒.๑.๑ คว่ำพืมลง จะเกิดช่องว่างระหว่างเชือกไนลอน
- ๒.๑.๒ นำเส้นกมาสอดเข้ารูไม้สอดที่เจาะไว้ แล้วสอดเข้าไประหว่างเชือกไนลอน จนทะลุอีกด้านหนึ่ง นำเส้นกออกจากไม้สอด แล้วดึงไม้สอดออก
- ๒.๑.๓ ปล่อยพืมให้เป็นปกติ แล้วดึงเส้นกให้ตึง จากนั้นให้กระทบพืมเข้าหาตัว ให้เส้นกแนบชิดติดไม้ขัดตีนเสื่อ
- ๒.๑.๔ หงายพืมขึ้น จะเกิดช่องว่างระหว่างเชือกไนลอน
- ๒.๑.๕ นำเส้นกมาสอดเข้ารูไม้สอดที่เจาะไว้ แล้วสอดเข้าไประหว่างเชือกไนลอน จนทะลุอีกด้านหนึ่ง นำเส้นกออกจากไม้สอด แล้วดึงไม้สอดออก

/๒.๑.๖ ปล่อยพืมให้เป็นปกติ...

๒.๑.๖ ปล่อยพื้ให้เป็นปกติ แล้วดึงเส้นกกให้ตริ้ง จากนั้นให้กระทบพื้มีเข้าหาตัว ให้เส้นกกแนบชิดติดไม้ขัดตีนเสื้อ

๒.๑.๗ ทำตามข้อ ๒.๑.๑ - ๒.๑.๖ ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้ความยาวของเสื้อตามต้องการ

๒.๒ การทอเสื้อแบบมีลวดลาย

การทอเสื้อแบบมีลวดลาย เริ่มแรกให้ทอเหมือนการทอเสื้อธรรมดา เมื่อจะเติมลวดลายให้ดำเนินการ ดังนี้

๒.๒.๑ นำเครื่องพื้เก็บลายที่เตรียมไว้ มาเข้าบล็อกเครื่องพื้เก็บลาย (บล็อกเครื่องพื้เก็บลายเป็นส่วนหนึ่งที่ติดอยู่กับพื้) โดยจัดให้ตริ้ง เริ่มจากเครื่องพื้ฯ หมายเลข ๑ ด้านที่ ๑ (เครื่องพื้เก็บลายจะทำสัญลักษณ์เลขหมายไว้เพื่อสะดวกในการใช้)

๒.๒.๒ หงายพื้ขึ้น เชือกในลอนจะกระทบเครื่องพื้เก็บลายด้านบน และอีกส่วนหนึ่งจะตกลงในช่องเครื่องพื้เก็บลายที่เลื้อยเป็นร่องไว้ (ร่องจะเป็นเฉพาะของแต่ละลวดลาย) ทำให้เกิดช่องว่าง จากนั้น นำเส้นกกที่ย้อมสีไว้มาสอดเข้ารูไม้สอดที่เจาะไว้แล้วสอดเข้าไปประหวางเชือกในลอน จนทะลุอีกด้านหนึ่ง นำเส้นกกออกจากไม้สอด แล้วดึงไม้สอดออก

๒.๒.๓ ปล่อยพื้ให้เป็นปกติ แล้วดึงเส้นกกให้ตริ้ง จากนั้นให้กระทบพื้มีเข้าหาตัว ให้เส้นกกแนบชิดติดกัน

๒.๒.๔ นำเครื่องพื้เก็บลายออก คว่าพื้ลงจะเกิดช่องว่างระหวางเชือกในลอน นำเส้นกกที่ไม่ได้ย้อมสีมาสอดเข้ารูไม้สอดที่เจาะไว้แล้วสอดเข้าไปประหวางเชือกในลอน จนทะลุอีกด้านหนึ่งนำเส้นกกออกจากไม้สอด แล้วดึงไม้สอดออก

๒.๒.๕ ปล่อยพื้ให้เป็นปกติ แล้วดึงเส้นกกให้ตริ้ง จากนั้นให้กระทบพื้มีเข้าหาตัว ให้เส้นกกแนบชิดติดกัน

๒.๒.๖ นำเครื่องพื้เก็บลาย หมายเลข ๑ ด้านที่ ๒ มาเข้าบล็อกเครื่องพื้เก็บลาย หงายพื้ขึ้น เชือกในลอนจะกระทบเครื่องพื้เก็บลายด้านบน และอีกส่วนหนึ่งจะตกลงในช่องเครื่องพื้เก็บลายที่เลื้อยเป็นร่องไว้ ทำให้เกิดช่องว่าง จากนั้น นำเส้นกกที่ย้อมสีไว้มาสอดเข้ารูไม้สอดที่เจาะไว้แล้วสอดเข้าไปประหวางเชือกในลอน จนทะลุอีกด้านหนึ่งนำเส้นกกออกจากไม้สอด แล้วดึงไม้สอดออก

๒.๒.๗ ปล่อยพื้ให้เป็นปกติ แล้วดึงเส้นกกให้ตริ้ง จากนั้นให้กระทบพื้มีเข้าหาตัว ให้เส้นกกแนบชิดติดกัน

๒.๒.๘ ดำเนินการทอตาม ข้อ ๒.๒.๔ - ๒.๒.๗ โดยเปลี่ยนเครื่องพื้เก็บลายในข้อ ๒.๒.๖ เป็นหมายเลข ๒ ด้านที่ ๑ ตามด้วยทอเส้นกกที่ไม่ย้อมสีและไม่มีเครื่องพื้ฯ (ข้อ ๒.๒.๔) ตามด้วยเครื่องพื้ฯ หมายเลข ๒ ด้านที่ ๒ ไปเรื่อย ๆ จนหมดชุดเครื่องพื้เก็บลาย แล้วเริ่มขึ้นที่ ๑ ใหม่ วนไปจนกว่าเสร็จสิ้น

การทอเสื้อจากต้นกกบ้านหนองข่า

/วิธีการทอลวดลายนั้น...

วิธีการทอผืนลายนั้น มีความซับซ้อน ต้องใช้ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะความชำนาญ ความจำ ความอดทน การสังเกต ทำไปด้วย สังเกตไปด้วย เพราะถ้าทอผิด ๑ เส้น แล้วไม่ได้แก้ไขในตอนนั้น ยังทอต่อไปอีก จะทำให้ผืนลายเสียเพี้ยน การแก้ต้องลื้อเส้นกนกที่ทอหลังเส้นที่ทอผิดทั้งหมด แล้วทอใหม่ให้ถูกต้อง ทำให้เสียเวลาและแรงงานเป็นอย่างมาก

๓. ขั้นตอนการเก็บงาน

เมื่อทอเสร็จได้ตามความยาวที่ต้องการแล้ว ก็ถึงขั้นตอนการเก็บงาน มีดังนี้

๓.๑ นำมิดที่มีความคม ตัดส่วนเกินของเส้นด้านข้างออก โดยปล่อยชายขอบเส้นไว้ประมาณ

๑ เซนติเมตร

๓.๒ ปลดไม้ตริงเชือกกลาง เลื่อนฟืมไปให้สุดเชือกไนลอน จากนั้นให้ตัดเชือกไนลอน ทีละคู่ (บนและล่าง) แล้วมัดติดกับหัวเส้นให้แน่น ทำแบบนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าเชือกไนลอนในส่วนของหัวเส้นจะหมด

๓.๒ ทำตามข้อ ๓.๒ โดยเปลี่ยนจากด้านหัวเส้น เป็นด้านตีนเส้น

๓.๓ เสริมแล้วให้ม้วนเก็บไว้ เตรียมนำไปแปรสภาพเป็นอย่างอื่นต่อไป เช่น ทำกระเป๋า นำไปเย็บติดกันเป็นเสื่อที่มีขนาดใหญ่ สามารถพับเก็บได้

ความโดดเด่น

สามารถออกแบบผืนลายให้ได้ ทำทุกขั้นตอนด้วยความประณีต เอาใจใส่ ผลงานออกมาจึงสวยงาม คงทน นำใช้ และในตำบลหนองแวง อำเภอนิคมน้ำจืดร้อย จังหวัดมุกดาหาร มีที่บ้านหนองข่า ที่เดียว

ผู้ให้ข้อมูล/ติดต่อสอบถาม/สั่งซื้อ

๑. นางอาทิตย์ ศรีสุข ราษฎรชาวบ้านด้านการทอเส้นจากต้นกก บ้านหนองข่า ตำบลหนองแวง อำเภอนิคมน้ำจืดร้อย จังหวัดมุกดาหาร โทรศัพท์ ๐๘ ๔๗๙๗ ๒๐๖๙

๒. ขอบคุณข้อมูลจากเว็บไซต์การทอเส้น <https://oer.kku.ac.th> > search_detail > fdownload

สถานที่ให้ข้อมูล

บ้านเลขที่ ๘๔ หมู่ที่ ๒ บ้านหนองข่า ตำบลหนองแวง อำเภอนิคมน้ำจืดร้อย จังหวัดมุกดาหาร

ผู้จัดเก็บข้อมูล

๑. นายกิตติพงศ์ คำศรี นักวิชาการวัฒนธรรมปฏิบัติการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร

๒. นางสาววารุณี ทวีพัฒน์ นักวิชาการวัฒนธรรมปฏิบัติการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร

